

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЧЕРЕЗ ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ

У статті визначено особливості навчання іноземної мови студентів вищих навчальних закладів в умовах автономізації процесу навчання шляхом дистанційного навчання. Аналізуються теоретичні та організаційні аспекти застосування мережі Інтернет та комп'ютерних засобів навчання.

Ключові слова: іноземні мови, інформатизація, комп'ютеризація, дистанційне навчання, тенденції розвитку, автономізація процесу навчання.

Олійник О.В. Особенности обучения иностранному языку посредством дистанционное обучение. В статье определены особенности обучения иностранному языку студентов высших учебных заведений в условиях автономизации процесса обучения посредством дистанционного обучения. Анализируются теоретические и организационные аспекты использования сети Интернет и компьютерных способов обучения.

Ключевые слова: иностранные языки, информатизация, компьютеризация, дистанционное обучение, тенденции развития, автономизация процесса обучения.

Oliynyk O. The features of the foreign language teaching by means of distance learning. The features of the foreign language learning of the University students under the conditions of developing autonomy in the teaching and learning process through distance learning have been defined. Theoretical and organizational aspects of the application of the Internet and computer-based methods of teaching have been analyzed.

Keywords: foreign languages, informatization, computerization, distance learning, trends of development, developing autonomy in the teaching and learning process.

Стрімке входження України в єдиний освітній простір у процесі загальноєвропейської інтеграції, підписання Болонської декларації зумовлюють народження якісно іншої освітньої ситуації у зв'язку з об'єктивною потребою суспільства у фахівцях зі знанням іноземної мови (ІМ) у функціональних (професійно значущих) цілях, що використовують мову як засіб комунікації з колегами-представниками різних культур і народів. Для задоволення цієї нагальної потреби українського суспільства викладачі немовних ВНЗ зорієнтовані на перебудову методики викладання іноземних мов, взявши за основу тезу про те, що мови повинні вивчатися в нерозривній єдності зі світом і культурою народів, що говорять цими мовами. Для сучасної молодії людини не стільки важливо знати одну іноземну мову (ІМ), скільки володіти вміннями і навичками швидко опановувати нові мови. Звідси постає питання пошуку й добору методів, які не тільки сприяють підвищенню ефективності навчання в межах ВНЗ, але й у подальшій самоосвіті.

Одним із головним постулатів нової парадигми освіти, глобальних тенденцій розвитку сучасного світового співтовариства є вимога формування готовності випускників до вирішення різних проблем, поряд з посиленням міри соціальної відповідальності не тільки за свою власну долю, але за долі світу в цілому. Основу такої вимоги становить модель класичного екзистенціалізму в його виховному аспекті, де людина сама є творцем і суб'єктом

власного досвіду. У сучасній педагогічній літературі вже давно поставлено питання про необхідність посилення міри автономії студентів ВНЗ [16]. Сьогодні зростає кількість студентів, які отримують одночасно дві й більше вищі освіти, тих хто працює і вчиться, а значить тих, хто, очевидно, повинен працювати за індивідуальним планом і мати більшу міру автономії в рамках традиційних моделей побудови навчальних курсів.

Серед моделей освіти, заснованих на справжній автономії студентів, визначальною та перспективною є дистанційне навчання. Метою поданої статті є визначення особливостей навчання іноземної мови студентів в умовах автономізації навчального процесу шляхом дистанційного навчання.

У дистанційних курсах обов'язки і права сторін чітко визначені, вибудовані таким чином, що без готовності і здатності студента працювати автономно, виконання навчальної програми наперед приречено на фіаско. Особливості сучасного професійного спілкування, зокрема й на ІМ, зумовлені використанням мережі Інтернет як основного інструменту спілкування спеціалістів-нефілологів.

Усім спеціалістам сьогодні доводиться брати участь у діловому листуванні електронною поштою і знаходити професійну інформацію в мережі Інтернету, що приводить до значного збільшення в спілкуванні письмового мовлення. Отже, проблеми, з яких впливають основні напрямки освіти, можна класифікувати як:

- філософські (формування певного світогляду, що лежить в основі нової парадигми освіти);
- освітні (формування стратегії саморозвитку і самоосвіти);
- професійні (сприяння професійному росту завдяки володінню ІМ на професійному й особистому рівнях);
- мовні (підвищення рівня володіння ІМ, формування мовної культури, багатомовність);
- соціальні (поширення культури ІМ, популяризація власної культури серед носіїв ІМ, культурний обмін, формування міжетнічної терпимості, полікультура особистості).

Освітні дистанційні технології відбивають стратегію розвитку єдиного освітнього простору. Головна її функція – прогностична, один з основних видів її діяльності – проектний, оскільки пов'язаний з плануванням спільних цілей і результатів, основних етапів, способів і організаційних форм освітньо-виховного процесу, спрямованих на підготовку висококваліфікованих кадрів і формування інтелекту країни. Критерійні параметри опису освітніх технологій відображені зазвичай у концепціях розвитку освіти [1].

Таким чином, технологію дистанційного навчання можна визначити як систему методів, специфічних засобів і форм навчання для тиражованої реалізації заданого змісту освіти. За допомогою технології дистанційного навчання реалізується зміст навчання, цілеспрямована сукупність педагогічних процедур, що регулюють операційний склад діяльності студентів, її структуру й розвиток. Іншими словами, у процесі проектування технології навчання реалізується система навчальної діяльності викладачів і студентів.

Технологія дистанційного навчання має орієнтуватися на дидактичне використання наукового знання, наукову організацію навчального процесу з урахуванням емпіричних інновацій викладачів — розробників курсів і тьюторів і має спрямовуватися на досягнення високих результатів у навчанні, вихованні, розвиткові особистості студента. Вона передбачає управління двома взаємопов'язаними процесами навчання: організацією діяльності студента і контролем над цією діяльністю. При цьому кожний елемент технології навчання має своє місце в цілісному педагогічному процесі, що надає можливість його відтворення [1].

Зростання значущості технологій дистанційної освіти, які використовують засоби новітніх інформаційних технологій. Це еволюційно знаменує перехід від кейс-технологій до мережових технологій навчання, які принципово не можуть реалізуватися без комп'ютерів, мереж, систем мультимедіа та ін. Проте, слід зауважити, що вітчизняний і зарубіжний досвід дистанційної освіти доводить стійкість і доцільність використання і традиційних засобів навчання, наприклад, видань, потенціал яких може бути підвищений завдяки біоадекватності подання навчального матеріалу.

Актуальним є питання застосування в навчальному процесі комп'ютерних та мережних технологій. Так, М. Потье розглядає особливості навчання мов за допомогою комп'ютера з різних поглядів: лінгвістичного, психологічного, антропологічного та педагогічного. Він зазначає, що саме таке навчання сприятиме повному розкриттю іншомовні компетенції різних видів [21: 55]. Г. Шоміно вважає, що завдяки комп'ютерним програмам студент може працювати у своєму ритмі й згідно зі своїми потребами [18: 33]. Перші дві форми навчання (*autodidaxie*, *apprentissage guide*) пов'язані із самостійною діяльністю тих, хто навчається. Питання самостійної роботи студентів не є новим, про що свідчать дослідження провідних вітчизняних та зарубіжних спеціалістів у цій галузі, а саме І.Л. Бім [2], І.О. Зимньої [3] та ін.

Самостійна робота студентів, згідно з визначенням І.А. Зимньої, розглядається як навчальна діяльність, що організується самим студентом відповідно до його внутрішніх пізнавальних мотивів, згідно з програмою, що йому запропонована, і здійснюється ним у раціональний для нього час, контролюється ним самим у процесі навчання і за результатами зовнішнього опосередкованого системного керування з боку викладача [2: 95]. О.Б. Тарнопольський вважає, що нові форми та технології навчання англійської мови професійного спрямування повинні розроблятися в межах конструктивістського підходу, згідно з яким студенти самостійно конструюють власні знання, навички шляхом здійснення діяльності, що моделює позамовну дійсність, заради якої вивчається мова [15: 80].

Відповідно до впроваджень у навчальний процес положень Болонської декларації об'єктивною тенденцією є скорочення кількості аудиторних годин і збільшення часу на самостійну роботу студентів. Трансформується роль викладача в навчальному процесі: поступово втрачає актуальність функції викладача як основного джерела інформації, він перетворюється на організатора, консультанта, керівника та експерта самостійної роботи студентів.

Усе це потребує пошуку ефективніших засобів навчання, які б могли надавати інформацію, сприяти її систематизації, контролю знань у навчальному процесі, здійснювали його мотивацію. Таким вимогам можуть відповідати інноваційні засоби навчання, до яких належать комп'ютерні технології та мережні засоби зв'язку. Уважається, що комп'ютерні засоби навчання — це програмна система навчально-виховних впливів на студентів, яка забезпечує засвоєння навчального матеріалу, контроль і оцінювання їх навчальних досягнень, формування рефлексивних умінь та програмне керування навчально-пізнавальною діяльністю [10: 610].

Таким чином, навички роботи з іншомовною предметною інформацією з використанням інформаційних технологій можна сформувати у студентів лише за умови викладання іноземної мови професійного спрямування через моделювання в навчальній аудиторії проблемних ситуацій професійного характеру, розв'язання яких спонукає студентів до пошуку, обробки та використання іншомовної інформації певного обсягу та змісту.

Вирізняють такі переваги навчання з використанням інформаційних технологій: варіативність застосування на різних етапах навчання; можливість застосування на будь-якому етапі роботи на практичному занятті; навчальний матеріал краще сприймається і легше запам'ятовується студентами; економне використання навчального часу; індивідуалізація навчання, визначення глибини послідовності засвоєння, темпу роботи; збір та опрацювання статистичних даних про індивідуальну навчальну діяльність студентів; скорочення видів роботи, що викликають стомлювання; використання різних аудіовізуальних засобів навчання для збагачення і мотивації навчання, наочного та динамічного подання матеріалу; розгалуження послідовності навчання на основі аналізу помилок студента; адаптація наявних навчальних матеріалів до комп'ютеризованих умов навчання; створення комфортного середовища навчання; активізація навчальної діяльності студента; інтенсифікація навчання та підвищення рівня мотивації; формування самооцінки студентів та створення умов для самостійної роботи [6: 73].

Мережа Інтернет допомагає здійснювати перебудову методів та організаційних форм у навчально-виховному процесі відповідно до вимог «інформаційного суспільства», реалізовувати нові форми самоосвіти з урахуванням можливостей глобальної комп'ютерної комунікації, обговорювати та вирішувати актуальні фахові питання незалежно від відстаней [5: 42–44]. Поява мережі Інтернет та її подальший розвиток внесли принципові зміни й особливості в сучасне навчання студентів.

Розрізняють декілька основних напрямів застосування інформаційних технологій в освіті:

- розробка сучасних видів репрезентації навчальних матеріалів для різних форм навчання (методичний аспект);
- підготовка, видання й оперативне перевидання всіх видів навчально-методичних матеріалів (поліграфічний аспект);
- організація оперативного отримання необхідних інформаційних матеріалів на ґрунті масштабного використання комп'ютерних мережевих технологій (інформаційний аспект);

- розробка сучасних форм, методів навчання і контролю знань, здебільшого для індивідуального засвоєння досліджуваного матеріалу (дидактичний аспект);

- організація набуття студентами навичок інформаційної культури, інформаційних і комп'ютерних технологій, що використовуватимуться в майбутній або існуючій професії (організаційний аспект);

- формування системи дистанційного навчання на методичному, технологічному, технічному й адміністративному рівнях (аспект дистанційного навчання);

- організація підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу для вирішення сформульованих раніше завдань (кваліфікаційний аспект) [16].

Узагальнюючи, можна констатувати, що тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій навчання віддзеркалюють ідею інформатизації навчального процесу як важливого засобу вдосконалення освітньої системи й забезпечення соціального прогресу.

Термін «інформаційна технологія», що досить давно застосовується в науковій термінології, набув (та продовжує набувати) нового значення у сфері освіти – це не тільки акумуляція, обробка та видача тепер уже електронної інформації до всіх користувачів, які її потребують. Сукупність інформаційних технологій, що слугують освітянським цілям, це також:

- потужний засіб колективного навчання та розвитку комунікативних здібностей;

- спосіб поліпшення умов для стимулювання зростання особистісної індивідуальності студента та її прояву;

- інформаційний осередок, який характеризується вільним доступом через власну ініціативу самого суб'єкта;

- метод розробки та спрямування навчально-пізнавальної практичної діяльності на розвиток особистості;

- система прийомів, яка надає можливість створити найкращі умови для забезпечення взаємної комунікації всіх суб'єктів навчального процесу завдяки інтерактивному спілкуванню через мережу Інтернет.

Отже, одним з найперспективніших напрямів упровадження інформаційних технологій на базі Інтернету стала дистанційна освіта. Використання нових технологій передачі інформації, як уже зазначалося, суттєво впливає на процес навчання, що ґрунтується на цих технологіях. Потребують перегляду як номенклатура і предметний зміст набутих дистанційно спеціальностей, так і методики навчання, моделі діяльності й взаємодії викладачів та студентів.

Мережа Інтернет об'єднує інтерактивний характер комунікації, мультимедійну природу і можливість побудови індивідуальної взаємодії. [8; 13]. Питання інтеграції мережі Інтернет у навчальний процес, застосування його в навчанні, створення професійних проектів видається нам актуальним, оскільки пов'язане з використанням веб-сервісів (послуг) мережі Інтернет, найбільший інтерес з яких представляють WWW (World Wide Web) – послуга

прямого доступ, e-mail (електронна пошта), Foren або UseNet (телеконференції).

На думку фахівців соціологічних наук, Інтернет є соціальним явищем, інститутом взаємодії з усією соціальною та культурною системою суспільства, а головною характеристикою його стає комунікативність. Інтернет належить до важливої складової сучасних соціальних комунікацій [14]. І це довів відомий російський учений А.В. Соколов, який розглянув сутність глобальної комунікаційної мережі Інтернет з точки зору метатеорії соціальної комунікації. Саме в його теоретичних положеннях знаходимо визначення суттєвих функцій, притаманних мережі:

- комунікаційно-просторової, яка пояснює значення Інтернету як глобального комунікаційного каналу, що забезпечує у всесвітньому масштабі передачу інформації, відомостей;

- комунікаційно-часової, яка уточнює роль Інтернету як загальнодоступного сховища інформації;

- функції допоміжного засобу соціалізації та самореалізації особистості та соціальних груп через спілкування [12].

Таким чином, визначено, що інформаційним технологіям дистанційної освіти, як інноваційним технологіям навчання, притаманні базові атрибути комунікації, як канали передачі інформації та комунікації для інтерактивного спілкування в Інтернет-просторі.

Враховуючи результати сучасних досліджень [6; 10: 68; 15], вважаємо, що в самостійній роботі студентів з оволодіння англомовної комунікативної компетенції доцільно використовувати: рольові проекти, у яких учасники приймають на себе певні ролі, обумовлені характером і змістом проекту; творчі проекти, які передбачають відповідне оформлення результатів – творчі письмові роботи різноманітних жанрів, зйомки відеофільму, репортаж; інформаційні проекти спрямовані на збір інформації про явище, предмет; аналіз, систематизацію та презентацію отриманої інформації, дослідницькі проекти, які в умовах вищого навчального закладу мають структуру наукового дослідження; практико-орієнтовані проекти, у яких чітко визначений кінцевий результат, орієнтований, у першу чергу, на потреби самих студентів.

На основі викладеного необхідно наголосити на двох положеннях. По-перше, у самостійній роботі студентів з оволодіння професійною англомовною комунікативною компетенцією значну частку становитимуть змішані проекти, які передбачають поєднання різних типів проектів. По-друге, метод проектів передбачає використання інших методів, у першу чергу проблемних, дослідницьких. Виконання проекту повинно забезпечувати умови для розвитку саморегуляції студентів, яку визначила І.О. Зимня як психологічну передумову успішності самостійної роботи [3: 94] загалом та її компонентів [3; 6], що певною мірою співвідносяться з етапами проектної діяльності:

- *планування* (розуміння запропонованих цілей; уміння самостійно ставити і утримувати цілі до їх реалізації; визначення послідовності реалізації навчальних цілей; вміння доводити почате до кінця);

- *моделювання* (врахування значущих умов навчальної діяльності, необхідних для її виконання);
- *програмування* (вибір необхідних прийомів та стратегій навчальної діяльності, відбір засобів);
- *рефлексивної самооцінки мовленнєвих і навчальних дій та результатів* (уміння співвідносити результати з критеріями, визначеними викладачем чи самим студентом, вносити корективи в програму дій відповідно до критеріїв успішності та змін ситуації);
- *самоконтролю та самокорекції мовленнєвих і навчальних дій на основі індивідуально прийнятих еталонів успішності*. [1, 7, 9].

Отже, безперечним є той факт, що вивчення студентами іноземної мови з використанням мережі Інтернет та комп'ютерних засобів навчання дозволяє реалізувати обґрунтований вибір найкращого варіанту навчання з погляду раціональної витрати часу, розширення й удосконалення знань студентів, формування повноцінного професійного розвитку особистості. Такі форми роботи мають великий навчальний та методичний потенціал для перспективних напрямків здійснення навчального процесу у вищому навчальному закладі.

Проектування і впровадження в навчальний процес технологій дистанційної освіти, орієнтованих на особистість студента, стимулюють мотивованість його навчання, є варіативними і можуть коригуватися.

Це забезпечує підготовку фахівців широким науковим світоглядом, професійно компетентних, з розвиненим творчим мисленням, здатних ефективно вирішувати складні і різноаспектні завдання своєї діяльності. Такі технології орієнтують студентів не на засвоєння готових науково-теоретичних формул і конкретно-прикладних рекомендацій-рецептів, а на творчо-пошукову діяльність зі здобуття та конструювання нових знань, моделювання й вивчення процесів і явищ, проектування способів професійної діяльності. Мережеві технології навчання щонайкраще підтримують цю тенденцію, особливо при впровадженні в навчальний процес мережевих навчально-методичних комплексів.

Наведені факти свідчать про те, що необхідно здійснювати пошук, апробацію і впровадження нових форм здобуття освіти, альтернативних тим, що існують у системі освіти, та адекватної інформаційному суспільству, що народжується. Вони повинні повною мірою забезпечувати право на навчання і задовольняти принцип гуманістичності для того, щоб ніхто не був позбавлений можливості вчитися через бідність, географічної ізоляції, соціальної незахищеності, неможливості відвідувати освітні установи через фізичні дефекти або зайнятість виробничими й особистими справами. Однією з таких форм здобуття освіти, апробованої та впровадженої в освітньому процесі зарубіжних країн, і є дистанційне навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Андреев А. А.** Дидактические основы дистанционного обучения в высших учебных заведениях : дис. ... д-ра пед. наук / А. А. Андреев. — М. : МЭСИ, 1999. — 289 с.
2. **Бим И. Л.** Методика обучения иностранным языкам как наука и проблема

- школьного ученика /И. Л. Бим — М. : Русский язык, 1977. — 288 с. 3. **Зимняя И. А.** Психология обучения неродному языку / И. А. Зимняя. — М. : Русский язык, 1989. — 220 с. 4. **Коваль Т. І.** Професійна підготовка з інформаційних технологій майбутніх менеджерів-економістів: (Монографія) / Т. І. Коваль — К. : Ленвіт, 2007. — 264 с. — Бібліогр. : — с. 202–232. 5. **Коломієць В.** Служби Інтернету в неперервній освіті вчителів англійської мови / В. Коломієць // Рідна школа. — К., 2005. — № 2. — С. 42–44. 6. **Кужель О.М., Коваль Т.І.** Використання персонального комп'ютера у вивченні іноземних мов / О.М. Кужель, Т.І. Коваль // Нові інформаційні технології навчання в навчальних закладах України: Науково-методичний збірник. — Вип.8: Педагогіка / Редкол. : І.І. Мархель (гол. ред.), та ін. — Одеса: Друк, 2001. — С. 23. 7. **Кухаренко В. М.** Дистанційне навчання: енциклопедичне видання : навч.-метод. посіб. / В. М. Кухаренко — К. : ТОВ Редакція «Комп'ютер», 2007. — 128 с. 8. Маркетинг туризму (навч. посібник). — Мунін Г.Б., Тимошенко З.І., Самарцев Є. В., Змієв А. О. — Ч. І. — К. : Вид-во Європ. ун-ту. —2005. — 324 с. 9. **Маслова Н. В.** Ноосферное образование: технология, методология, методика / Н. В. Маслова. — М. : РАЕН, 1998. — 58 с. 10. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования : [учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повышения квалификации пед. кадров] / [Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В. Моисеева, А.Е. Петров]; под ред. Е.С. Полат. — М. : Изд. центр «Академия», 2002. — 272 с. 11. **Олійник О.В.** Інформаційні технології дистанційного навчання у вищій бібліотечній освіті США: дис. ... к-та наук з соціальних комунікацій: 27.00.03 / О.В Олійник; Харк.держ акад. культури. — Харків, 2008. — 229 с. 12. **Соколов А. В.** Введение в теорию социальной коммуникации / А. В. Соколов. — СПб., 1996. — 327 с. 13. **Сорока М. Б.** Система реферування українських наукових видань (основні концептуальні положення) / М. Б. Сорока // Бібл. вісник. —1999. — № 3. — С. 5–7. 14. Социальные коммуникации в Интернет-среде // Социальная коммуникация в современном мире : коллект. моногр. / Н. Н. Азаров [и др.]; под ред. А. А. Деркача, Е. Б. Перельгиной. — М. : Альтекс, 2004. — С. 351–363. 15. **Тарнопольский О.Б., Кожушко С.П.** Методика обучения английскому языку для делового общения. — К. : Ленвіт, 2004. — 192 с. 16. **Юсуфбекова Н. Р.** К проблеме разработки основ педагогической инноватики / Н. Р. Юсуфбекова // Новые исследования в педагогических науках. / сост. И. К. Журавлев, В. С. Шубинский. — М. : Педагогика, 1990. — Вып. 1 (55) — 80 с. 17. **Allan M.** Teaching English with video. — London, 1991. — 119 p. 18. **Chaminot G.** Comprehension orale. Apports et limites du multimedia // FDLM — Cle international. — Paris, 2002. — № 322. — P. 33. 19. **Higgins J.** Computer and English Language Learning. — Oxford : Intellect, 1995. — 138 p. 20. **Hollett V.** Business Objectives. — Oxford : OUP, 2001. — 191 p. 22. **Pothier M.** Multimedias, Dispositifs D'apprendre et Acquisition des Langues. Ochrys. — 140 p. 23. Strategic management in the hospitality industry / Michael D. Olsen, Eliza Ching-Yick Tse, Joseph J. West. — 2nd ed. — John Wiley & Sons, Inc., 2006. — 385 p.